

Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı Palu Kaymakamları ve Belediye Başkanları

Osmanlı devletinin İstanbul dışındaki teşkilatına taşra teşkilatı adı verilmiştir. Bu teşkilat Avrupa, Asya, ve Afrika'daki oldukça geniş bir sahayı içine almaktadır. Bu bölgelere Osmanlı Devleti büyük hizmetler götürebilmiştir ve bunlar arasında bağlantı kurabilmiştir.

1607 sayımında Osmanlı Devleti'nde 553 bin şehir, kasaba ve köy bulunduğu tespit edilmiştir. Bu rakama göçebe aşiretler, mezralar ve iç işlerinde muhtar eyaletler dahil değildir.

Osmanlı Devleti'nde taşra teşkilatı aşağıdaki bölümlere ayrılmıştır.

1. Mezra, Köy ve Nahiyeler: Osmanlı Devleti'nde en küçük mülki idare birimi mezradır. Mezralara oba da denilirdi. Mezralar yüzden aşağı nüfusu bulunan yerleşim merkezleriydi. Nüfusu yüzü geçen yerleşim merkezlerine köy deniliyordu. Köylerin nüfusu 100 ila 2000 arasında değişiyordu. Köylerden büyük yerleşim merkezlerine kasaba deniliyordu. Kasabalar genellikle nahiyeye merkezi durumundaydılar ve her nahiyenin merkezi durumunda bir kasabası ve birkaç köyü bulunurdu.

2. Kazalar: Birkaç nahiyenin birleşmesinden kazalar meydana geliyordu. Kaza merkezleri büyük kasabalardı. Kazaların başında bir kadı bulunurdu. Kadılar kazaların mülki amiri, hakimi ve belediye başkanlarıydı.

Kazaların asayişinden sorumlu olan subaşı kadından emir alırdı. Bazı büyük kazalarda ise tımarlı sipahi olan alaybeyi bulunurdu. Kazalarda bulunan Hıristiyan tebaanın asayiş işlerine Kocabaşı bakardı. Bu Hıristiyan halk arasından seçilmiş kadının emrinde bir görevliydi.

3. Sancaklar: Birkaç kazanın birleşmesinden meydana gelen idari birime sancak denilirdi. Bugünkü "il" kavramının Osmanlı devletinde karşılığı sancak idi. Başındaki mülki ve askeri amire sancak beyi denilmektedir. Sancağın merkez kazasının kadısı sancak kadısı idi. Sancak beyleri adalet işlerine karışmazlardı. Sancaklarda asayiş sūbaşı ve Yasakçılar (asesler), kalenin korunması da kale dizdarları tarafından yapılırdı.

II. Mahmut döneminde askeri ve mülki idare

birbirinden ayrılmış sancak beyleri mutasarrıf adını almışlardır. Sancaktaki bütün askeri görevliler protokol bakımından bunlara bağlı ise de askeri bir görevi yoktur. Mutasarrıfların yetkileri mülki konularla ilgiliydi. Bunların dereceleri haslarının miktarına göre belirlenirdi. Haslarının gelirleri yüksek olan diğerlerinden yüksek sayılırdı.

4. Eyaletler: Birkaç sancağın birleştirilmesiyle meydana gelen idari üniteye beylerbeylik veya eyalet deniliyordu. Osmanlı devlet teşkilatındaki en büyük ünitelerden eyaletlerin idaresi beylerbeyi denilen yüksek rütbeli devlet memurlarına verilirdi. Bunlara mir-i miran da denilmekteydi. Beylerbeyi özellikle askeri idareden sorumluydu. İdaresindeki sancakların yönetimi sancak beylerinin sorumluluğundaydı.

İmtiyazlı Hükümetler: Osmanlı Devleti'nde bölgenin coğrafi özellikleri ve ekonomik yapısını dikkate alarak "yurtluk-ocaklık" ve "hükümet" adı verilen bazı idari imtiyazlara sahip sancakların teşekkülünü sağlamıştır.

Güneydoğu Anadolu'daki Eğil, Cizre, Hazo ve Genç gibi "hükümet" sancakları yanında Palu ve çevresi de Cemşid Bey'e "mülkiyet üzere" tevcih edilmiştir.

Bunlar iç işlerinde serbest olup, yöneticileri Osmanlı tarafından kendi soyluları arasından atanırdı. Bu hükümetlerden Kırım Hanlığı ve Mekke Emirliği dışındakilerden yıllık belli bir vergi alınırdı.

Kaymakam: 1842'lerde sancaklardaki en büyük mülki âmire Kaymakam denmiştir. 1864-67'den sonra ise, kazalarda, mutasarrıf vekili anlamında "Kaymakam" kullanılmış ve bu anlam ile günümüze kadar gelmiştir.

Ağa: Asker ve Sanat ehli için kullanılır olunca okuma - yazma bilenlere "Ağa" Efendi denirdi.

Naib: Genelde vekil, yardımcı anlamında olup her görevin naibi olabilirdi. Ancak en çok kadı naibi bilinir

Taşra Teşkilatındaki Diğer Görevliler

Muhtesib: Çarşı ve pazar denetlemesi yapardı. Satılan mal ve fiyatları kontrol ederler-

di.(zabıta).

Kapan Emirleri: Şehirlere gelen sebze-meyvenin toplandığı yerlere “kapan” denirdi. Kapan emiri buraya gelen malın vergilendirilmesini sağlardı.(Hal müdürü).

Beytülmal Emini: Herhangi bir yerleşim yerinde kamuya ait çıkarları korumakla görevliydi.

Gümrük ve Bac Eminleri: Kasaba ve şehirlerde sanat ve ticaretle ilgili vergileri toplarlardı

Taşra Teşkilatında Meydana Gelen Değişmeler

1864'te yayınlanan “vilayet nizamnamesi” ile ülke idarî bakımdan yeniden teşkilatlandırıldı. Buna göre taşra yönetimi vilayet, liva (sancak), kaza ve köy birimlerine ayrıldı. Livaların yönetimi Mutasarrıflara verildi.

1871'de kaza ve köy arasına Nahiyeler eklendi, bunların başına nahiye müdürleri seçimle getiriliyordu.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ile Diyabekir ve Mamuratülaziz Vilayet Salnamelerinden tespit edebildiğimiz Osmanlı'nın son dönemine ait Palu kaymakamları, Palu kaza Müdürleri ve Palu Belediye Reislerinin tespitini yapmaya çalıştık.

Osmanlı Dönemi Palu Kaymakamları

Mehmed Şerif Bey

1842/1843 (h. 1258)

Trablusşam doğumlu.

Fahri Bey

1851/1852 (h. 1268)

Ömer Ağa

1853/1854 (h. 1270)

Palu Kazası eski Müdürü.

Mehmed Ağa

1858/1859 (h. 1275)

Palu kazası vekil müdürü iken kaymakamlığa asaleten atandı.

Bayram Gevher Efendi

1864/1865 (h.1281)

Palu doğumlu, Palu Belediye Reisi Rıza Paşazade Mehmed Hilmi Efendi'nin oğlu.

Mustafa Fazıl Efendi

1866/1867 (h.1283)

1309 (1891/1892) yılında Aziziye kaymakam-

lığına atanmıştır. 1318 (1900/1901) yılında vefat etmiştir.

Abbas Bey

1869/1870 (h.1286/1287)

Uveyne Miralaylarından.

İbrahim Efendi

1870/1871 (h. 1287-1288)

Kapıcıbaşı Hacı Ömer Ağa

1873/1874-1874/1875 (h. 1290-1291)

Süleyman Efendi

1875/1876 (h. 1292)

Kapıcıbaşı Hacı Ömer Ağa

1876/1877 (h. 1293)

Fazıl Efendi

1876/1877 (h. 1293)

Halil Şahab Efendi

1880/1881 (h. 1298)

Ali Raif Efendi

1882-1884 (h. 1300-1301)

Mehmet Necib Bey

1884-1887 (h. 1302-1304)

Hıristiyanlar tarafından kesilen hayvanların etlerinin haram olduğunu ilan ettiğinden dolayı hakkında gerekli muamelenin yapılması. Ahali arasında kötü tesir uyandırmış olduğundan Necib Bey'in Lice kaymakamı Hafız Hüseyin Efendi ile becayışı hususunun komisyona havale edilip, onaylanarak Lice kaymakamlığına atanmıştır.

Hafız Hüseyin Efendi

1887-1889 (h. 1305-1306)

Eski Lice Kaymakamı.1306 (1888/1889) yılında ileride açılacak bir kaymakamlığa tayin edilmek üzere azl edilmiştir. 1306 (1888/1889) yılında emekliye sevk edilmiştir.

Arif Efendi

1888/1889 (h. 1306)

Sabık Çorum kaymakamı. 1306 (1888/1889) yılında Mutki kaymakamlığına atanmıştır.

Sırrı Efendi

1888/1889 (h. 1306)

Sabık Münbic kaymakamı

Mustafa Safveti Efendi

1889-1892 (h.1307-1309)

1308 (1890/1891) yılında Fırat nehri üzerindeki köprünün inşası tamamlanarak resmi açılışının

Süleyman YAPICI

yapıldığı, bu konuda hizmetleri görülen Palu Kaymakamı Mustafa Safvet ve Müftü Hasan efendilerin rütbe ile taltifleri hususunun Sadaret'e takdimi. 1309 (1891/1892) yılında Siverek kaymakamlığına atanmıştır.

Arif Efendi

1890/1891 (h.1308)

Palu kaymakamlığına tayin olunan ve hakkında haber alınmayan Arif Efendi'nin araştırılması sonucunda Amasya'da 1309 (1891/1892) yılında bulunduğu

Nazif Efendi

1891/1892 (h. 1309)

Eski Siverek Kaymakamı. Siverek Kaymakamlığı sırasında yolsuzluğu tespit edilerek 1310 (1892/1893) yılında taht-ı mukemeye alınmıştır. 1311 (1893/1894) yılında muhakemeden men edilmiştir.

Ali Ulvi Efendi

1892/1893 (h. 1310)

Eski Gümüşhacıköy kaymakam vekili. Ünye kaymakamlığına atanmıştır. 1317 (1899/1900) yılında vefat etmiştir.

İbrahim Bey

1893/1894 (h. 1311)

Eski Ünye Kaymakamı. 1312 1894/1895 yılında Lice kaymakamlığına atanmıştır. 1312 1894/1895 yılında Lice kaymakamı iken Palu kaymakamlığında bulunduğu sırada, sabit olan usulsüz ahval ve hareketinden dolayı muhakeme altına alınmıştır.

İbrahim Edhem Efendi

1894/1895 (h. 1312)

Eski Lice kaymakamı. Palu Kaymakamlığı sırasında sabit olan usulsüz ahval ve hareketinden dolayı dolayı işten el çektilerle muhakeme altına alınmıştır. Daha sonra görev yaptığı Çermik ve Lice kaymakamlıklarındaki yolsuzluk ve nizamsızlığı sebebiyle 1316 (1898/1899) yılında Nahiye müdürü olarak tenzili rütbe ile görevlendirilmiştir.

İbrahim Halil Bey

1894/1895 (h. 1312)

Mehmed Şerif

1895/1896 (h. 1313)

Eski Reda sabık kaymakamı, Dera Kaymakamlığı'ndan müstafi

Ali Haydar Efendi

1898/1899 (h. 1316)

Palu'da tesis edilen darüterbiyelerin tedris, iâşe ve idaresi Almanya ve Amerika'dan gönderilen ianelerle temin edildiğinden ve Harput'tan sık sık gelen Amerikalı ecnebi müfettişlerin kontrolünde bulunduğundan liva ve vilayetlere malumat vermekte yetersiz kaldığından görevden alınmıştır. Palu'da ruhsatsız mektep açtığı için de 1317 (1899/1900) yılında yargılanmış ve görevinden azledilmiştir.

Mazhar Bey

1898/1899 (h. 1316)

Mahkeme-i Temyiz ve Memurin Kale-mi'nde görev yapmış

Mehmed Tevfik Bey

1898-1901 (h. 1316-1318)

Eski Suriye Valiliği maiyetinde görevli. Nusay-bin kaymakamlığına atanmıştır. 1321 (1903/1904) yılında Lâdik Kaymakamlığı yapmıştır.

Hüseyin Nesimi Efendi

1899/1900 (h. 1317)

Fransızca ve Rumca bilen ve Mekteb-i Mülkiye mezunu. Nusaybin eski kaymakamı. 1318 (1900/1901) yılında kanunsuz hal ve hareketlerinden dolayı hakkında gerekli tahkikatlar yapılmıştır. 1319 (1901/1902) yılında Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesin-ce verilen karar Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. 1320 (1902/1903) yılında Diyarbakır vilayetince kaymakamlık görevinden alınarak muhakeme edilmiştir. 1321 (1903/1904) yılında isnat edilen suça dair bir delil bulunmadığından mahkemesinin Sadaret tarafında kaldırılarak sınıfı dahilinde istihdam edilmesine karar verilmiştir. 1321 (1903/1904) yılında Yemen'e bağlı Beytülfakih kaymakamlığına atanmıştır. Daha sonra aynı yıl Ustrumca kazası kaymakamlığına atanmıştır. 1322 (1904/1905) yılında da Garameş kaymakamlığına, yine aynı yıl Raniye kaymakamlığına atanmıştır. 1323 (1905/1906) yılında Tırgovişte kaymakamlığına atanmıştır. 1323 (1905/1906) yılında Mamure-i Hamidiye Kazası Kaymakamlığına ve aynı yıl Memurin-i Mülkiye Komisyonu'nca kaymakamlıkta istihdamı uygun görülmeyen Nesimi Efendi'nin başka bir işte istihdam edilmesi. 1325 (1907/1908) yılında Bitlis dahilinde kain Sason kaymakamlığına atanmıştır

Mehmed Arif Efendi

1902-1904 (h. 1320-1321)

1321 (1903/1904) yılında hüsn-i hizmetine binaen taltif edilmiştir. 1322 (1094/1905) yılında evlenmek üzere üç ay süreyle Dersaadet'e gitmek için izin isteyen Mehmet Arif Bey'e izin verilmemiş ve aynı yıl kamakamlık görevinden istifa etmiştir. 1323 (1905/1906) yılında Uluborlu kaymakamlığına atanmıştır. Yine aynı yıl Mamure-i Hamidiye Kazası kaymakamlığına atanmıştır.

Sırrı Bey

1904/1905 (h. 1322)

Hamid Hayri Bey

1905/1906 (h. 1323)

1326 (1908/1909) yılında Resülayn kaymakamlığına atanmıştır.

Cemil Bey

1906/1907 (h. 1324)

Süleyman Efendi

1907-1909 (h. 1325-1326)

Palu'da vazifeye başlama tarihinden itibaren aylık 1125 kuruş maaş tahsis edildiği. 1327 (1909/1910) yılında Rodovişte kaymakamlığına atanmıştır.

Rüşdü Bey

1908/1909 (h. 1326)

Esad Sezai Efendi

1909/1910 (h. 1327)

Eski Rodovişte Kaymakamı.

Hayri Efendi

1909/1910 (h. 1327)

Faik Efendi

1909/1910 (h. 1327)

Palu Kaymakam Vekili, Diyarbekir Vilayeti Maiyyet Memuru.

Emin Efendi

1911/1912 (h. 1330) (Hicri)

Diyarbakır vilayeti dahilinde Cizre eski kaymakamı.

Kadri Bey

1915/1916 (h. 1334)

Mecidi Nişanı taltif edilmiştir.

İsmail Hakkı Bey

1916/1917 (h. 1335)

1337 (1918/1919) yılında Çermik kaymakamlığı yapmıştır.

Tahsin Bey

1918/1919 (h. 1337)

Palu Kaza Müdürleri**Abdullah Bey**

1845/1846 (h. 1262)

Harput'un Behti sancağı Kaymakamlığı yapmıştır

Abdullah Bey

1848/1849 (h. 1265)

Palu kazası hanedanından

Hasan Bey

1851/1852 (h. 1268)

1268 (1851/1852) yılında istifa etmiştir.

Kıgılı Kapıcıbaşı Mehmed Bey

1851/1852 (h. 1268)

Ahmed Ağa

1851/1852 (h. 1268)

İsmail Bey

1851/1852 (h. 1268)

Abdülvehab Efendi

1852/1853 (h. 1269)

Hasan Bey

1853/1854 (h. 1270)

Eski Arabgir kazası müdürü.

Ömer Ağa

1853/1854 (h. 1270)

Konya dahilinde bir müdürlüğe atanmıştır.

Necli Efendi

1854/1855 (h. 1271)

Aynı görevinden azledilmiştir.

Mehmed Ağa

1854/1855 (h. 1271)

Eski Çorum Sabık Müdürü.

Abdülvahhap Ağa

1854/1855 (h. 1271)

Tecelli Efendi

1855/1856 (h. 1272)

1273 (1856/1857) yılında Harput Defterdarlığına atanmıştır.

Mustafa Efendi

1856/1857 (h. 1273)

Lütfullah Efendi

1857/1858 (h. 1274)

Süleyman YAPICI

Eskişehir Kazası Müdür-i sabıkı.

Abdurrahman Ağa

1858/1859 (h. 1275)

Çemizgezek sabık Müdürü.

Mehmed Ağa

1858/1859 (h. 1275)

Lütfullah Efendi

1858/1859 (h. 1275)

Aynı yıl görevinden azledilmiştir.

Mehmed Ağa

1858/1859 (h. 1275)

Eski Rikab-ı Hümayun Kapıcıbaşı.

Hasan Efendi

1858/1859 (h. 1275)

Eski Palu kazası müdürü.

Ahmed Ağa

1860/1861 (h. 1277)

Palu Müdür Vekili

Salih Efendi

1860/1861 (h. 1277)

Ömer Ağa

1861/1862 (h. 1278)

Kıga Müdürlüğüne atanmıştır.

İcareli Osman Bey

1861/1862 (h. 1278)

İstabl-ı Amire Müdürlüğü payelilerinden.

Palu Belediye Reisleri**Rıza Paşazade Mehmed Hilmi Efendi**

1864/1865 (h. 1281)

Muhammed Salim Efendi

1881-1885 (h. 1298-1302)

Ahmed Ağa

1890-1891 (h. 1308)

Yusuf Efendi

1894-1895 (h. 1312)

İbrahim Efendi

1899-1902 (h. 1316-1318)

Yusuf Efendi

1901-1905 (h. 1319-1323)

Hüseyin Bey

... / ...

Mehmet Emin Bey (Bego Ağa)

1914-1923

Hacı Osman oğlu 1865 Palu Doğumlu. Rüştiye Mezunu. Ermenice, Kürtçe, Zazaca bilir. Evli. 3 çocuk, Palu Belediye Reisi, Ergani 1. Dönem Milletvekili, 1341 (1925) Şeyh Said hadisesinde vefat etmiştir.

Cavit Efendi

1925/....

KAYNAKLAR

Ünal 1994 / Mehmet Ali Ünal, XVI. Yüzyılda Palu Hükümeti, Ankara

Yapıcı 2004 / Süleyman Yapıcı, Palu (Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı), Ankara

Yeni Türkiye 2000 / Yeni Türkiye, 701 Osmanlı Özel Sayısı I Siyaset ve Teşkilat, Yıl: Ocak-Şubat 2000, Yıl: 6. Sayı:31.

Dr. Bahtiyar Akyılmaz, Osmanlı Devletinde Merkezden Yönetimin Taşra idaresi. I. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri.

Diyabekir Vilayet Salnameleri.

Mamuratülaziz Vilayet Salnameleri.

Kazım Öztürk, Büyük Millet Meclisi Albümü.